УДК 343.851
DOI https://doi.org/10.32782/TNU-2707-0581/2026.3/37

Лекарь А. С.
https://orcid.org/0009-0009-7645-2752
Державний податковий університет

ІНОЗЕМНИЙ ДОСВІД ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ НА РИНКУ НЕБАНКІВСЬКИХ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ

У статті здійснено комплексне дослідження іноземного досвіду забезпечення безпеки на ринку небанківських фінансових послуг із акцентом на діяльність кредитних спілок як специфічних інститутів фінансового посередництва кооперативного типу. Обґрунтовано, що в умовах глобалізації фінансових ринків та зростання рівня фінансової інклюзії підвищується значення небанківського сектору, водночас актуалізуються ризики, пов'язані з фінансовим шахрайством, зловживанням довірою, маніпуляціями з фінансовими ресурсами та іншими кримінально протиправними проявами.

Проаналізовано підходи країн Європейського Союзу, США, Канади та інших держав до формування ефективних механізмів запобігання кримінальним правопорушенням у сфері фінансових послуг. Встановлено, що ключовими елементами забезпечення безпеки є впровадження ризик-орієнтованого фінансового нагляду, розвиток систем внутрішнього контролю та комплаєнсу, удосконалення кримінально-правових норм, а також створення ефективної інституційної інфраструктури протидії фінансовим правопорушенням.

Особливу увагу приділено аналізу моделей «колективної безпеки», які передбачають централізований обмін інформацією між фінансовими установами, уніфікацію стандартів діяльності та активну взаємодію з правоохоронними органами. Доведено, що у більшості зарубіжних правопорядків кримінально-правове регулювання спрямоване на деталізацію форм фінансового шахрайства та диференціацію відповідальності залежно від способу вчинення правопорушення, його наслідків і суб'єктного складу. Водночас важливу роль відіграють превентивні механізми, зокрема раннє виявлення ризиків, аналітичний моніторинг фінансових операцій, професійна підготовка персоналу та впровадження процедур внутрішнього аудиту.

Окремо охарактеризовано інституційні моделі запобігання фінансовим правопорушенням, які функціонують у США та Канаді, де ефективність забезпечується завдяки діяльності спеціалізованих органів, міжвідомчій координації та залученню саморегулівних організацій фінансового сектору.

За результатами дослідження зроблено висновок, що ефективне забезпечення безпеки на ринку небанківських фінансових послуг можливе лише за умови комплексного поєднання кримінально-правових, організаційних, економічних та інформаційно-аналітичних заходів. Обґрунтовано доцільність імплементації позитивного іноземного досвіду в Україні, зокрема шляхом розвитку ризик-орієнтованого нагляду, удосконалення механізмів фінансового моніторингу, запровадження системи колективної безпеки та підвищення ефективності кримінально-правового захисту фінансових відносин.

Ключові слова: *небанківські фінансові установи, кредитні спілки, фінансова безпека, шахрайство, ризик-менеджмент, кримінальні правопорушення, фінансовий нагляд.*

Постановка проблеми. Ринок небанківських фінансових послуг сьогодні є однією з ключових складових національної фінансової системи, що забезпечує доступ громадян та підприємств до кредитних, інвестиційних та страхових продуктів. Проте специфіка його функціонування, зокрема значна децентралізація, кооперативний характер деяких установ (наприклад, кредитних спілок), високий рівень фінансової мобільності та інноваційність продуктів створюють передумови для виникнення різного роду ризиків, включно з фінансовими правопорушеннями та шахрайством. В Україні, як і в інших країнах із трансформаційною економікою, проблеми забезпечення безпеки небанківського фінансового ринку мають особливу гостроту через недостатній рівень регу-

© Лекарь А. С., 2026
Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

ляторної культури, обмежену фінансову дисципліну та відносно слабкий контроль з боку державних органів.

Західний досвід свідчить, що ефективне протидіяння злочинним проявам у небанківському секторі потребує комплексного підходу, що поєднує превентивні, організаційні, аналітичні та кримінально-правові заходи. Країни ЄС, США, Канада та інші держави активно використовують системи ризик-орієнтованого нагляду, внутрішні комплаєнс-структури, централізовані реєстри фінансових операцій та механізми міжвідомчої координації. Водночас інтеграція таких інструментів у національні системи потребує адаптації до особливостей правової системи, економічної ситуації та розвитку фінансового ринку конкретної держави [1, с. 115].

Науковий інтерес до проблеми забезпечення безпеки на ринку небанківських фінансових послуг обумовлений необхідністю виявлення та аналізу основних криміногенних детермінант, визначення ефективних механізмів превенції та інтеграції іноземного досвіду у вітчизняну практику. Незважаючи на існування законодавчого регулювання діяльності кредитних спілок та інших небанківських установ, актуальною залишається проблема недостатньої системності підходів до управління ризиками та протидії фінансовим правопорушенням, що підкреслює потребу в науковому обґрунтуванні комплексних заходів безпеки [2, с. 133].

Таким чином, дослідження іноземного досвіду забезпечення безпеки на ринку небанківських фінансових послуг є актуальним та необхідним для формування сучасної, ефективної моделі регулювання та превенції фінансових правопорушень в Україні, що поєднувала б кримінально-правові, організаційні та аналітичні механізми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика забезпечення фінансової безпеки та запобігання кримінальним правопорушенням у діяльності фінансових установ досліджувалася багатьма вітчизняними та зарубіжними науковцями, а саме: Г. С. Буга, І. А. Вітюк, М. Гузь, М. С. Забедюк, Ю. Костенко, О. Короленко, В. М. Купрієнко, Н. К. Макаренко, Л. О. Миргородська, Р. М. Поліщук, Д. М. Тичина та інші.

Особлива увага приділяється питанням удосконалення механізмів фінансового нагляду, ризик-орієнтованого підходу та кримінально-правового захисту фінансових відносин. Водночас питання комплексного аналізу іноземного досвіду саме у сфері небанківських фінансових установ потребує подальшого дослідження.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження іноземного досвіду забезпечення безпеки на ринку небанківських фінансових послуг та визначення можливостей його адаптації до умов України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасні тенденції розвитку ринку небанківських фінансових послуг у світовій практиці демонструють, що його стабільність і захищеність значною мірою залежать від інтегрованої системи превентивних заходів та ефективного правового регулювання. Аналіз міжнародного досвіду показує, що країни з розвинутими небанківськими фінансовими секторами застосовують комплексні підходи, які поєднують нормативно-правові механізми, адміністративний контроль, внутрішній комплаєнс та сучасні технологічні рішення для мінімізації ризиків злочинності. Зокрема, у країнах Європейського Союзу та Північної Америки акцент робиться на створенні системи раннього виявлення фінансових порушень, що включає аналітичний моніторинг операцій, оцінку ризиків клієнтів та внутрішній аудит діяльності установ [3, с. 131].

Особлива увага приділяється нормативно-правовому забезпеченню діяльності небанківських фінансових установ. Закони та регуляторні акти передбачають обов'язкове впровадження політик боротьби з відмиванням коштів, запобігання фінансовим зловживанням та забезпечення прозорості операцій [4, с. 465]. Крім того, інституційна структура контролю включає не лише національні регуляторні органи, але й міжнародні організації, що здійснюють незалежний моніторинг фінансової стабільності та надають рекомендації щодо вдосконалення систем управління ризиками. Такий багаторівневий підхід дозволяє зменшувати латентність правопорушень, підвищувати довіру клієнтів та учасників ринку, а також підтримувати фінансову дисципліну на всіх рівнях діяльності установ [5, с. 152–153].

Не менш важливою складовою є організаційно-превентивна робота всередині самих небанківських установ. Зарубіжний досвід показує, що ефективність превентивних заходів значною мірою визначається впровадженням внутрішніх систем комплаєнсу, служб безпеки та процедур управління ризиками. Це передбачає регулярне навчання персоналу щодо фінансових правопорушень, підвищення фінансової грамотності клієнтів, а також використання сучасних інформаційних і цифрових технологій, включаючи алгоритми для виявлення аномальних транзакцій, автомати-

зовані системи звітності та блокчейн-рішення для підвищення прозорості операцій.

У багатьох європейських країнах успішним прикладом є інтеграція превентивних заходів з економічними стимулами, що мотивують установи дотримуватися високих стандартів безпеки. Це може проявлятися у формуванні страхових фондів, рейтингових систем для кредитних спілок, а також систем бонусів та санкцій для менеджменту за дотримання або порушення стандартів безпеки [6, с. 205]. Досвід таких країн свідчить, що комплексна взаємодія правових норм, адміністративного контролю, внутрішніх процедур і економічних стимулів дозволяє значно знизити ймовірність фінансових правопорушень і шахрайства, підвищує стійкість ринку та довіру до нього.

У країнах Європейського Союзу фіксуються численні випадки шахрайських дій, пов'язаних із кредитуванням на підставі підроблених або фіктивних документів, умисним доведенням кредитних спілок до фінансової неспроможності та інсайдерським кредитуванням пов'язаних осіб [7]. У Бельгії, Федеративній Республіці Німеччина та Франції поширеними є схеми отримання кредитів без наміру їх повернення, використання підставних осіб та штучне завищення кредитоспроможності позичальників, що завдає значної шкоди майновим інтересам членів кредитних спілок і підриває стабільність кооперативного фінансового сектору.

На відміну від українського кримінального законодавства, у праві низки іноземних держав зловживання у сфері кредитної кооперації кваліфікуються як самостійні або спеціально окремо визначені кримінальні правопорушення, що відображає високу суспільну небезпеку таких діянь. Зокрема, у законодавстві Іспанії та Італії передбачено відповідальність за умисні дії, спрямовані на незаконне одержання фінансової вигоди шляхом введення в оману кредитних установ, приховування істотних обставин, фальсифікації фінансової документації та зловживання службовим становищем у кооперативних фінансових структурах [8, с. 169–170].

В Австрії аналогічні діяння віднесено до категорії злочинів проти чужого майна та економічного порядку, зокрема у випадках, коли особа шляхом обману або зловживання довірою завдає шкоди майновим інтересам кредитної установи або її членів. При цьому кримінальна відповідальність поширюється як на дії позичальників, так і на посадових осіб кредитних кооперативів, які сприяють незаконному наданню кредитів або приховують реальний фінансовий стан установи. Особливу увагу заслуговує превентивний підхід у кримінальному законодавстві окремих європейських країн, який передбачає можливість звільнення від кримінальної відповідальності у разі добровільного запобігання настанню шкоди або відмови від реалізації злочинного наміру до отримання незаконної фінансової вигоди. Такий підхід має чітку кримінологічну спрямованість, орієнтовану на зниження латентності правопорушень та мінімізацію негативних наслідків для фінансової стабільності кредитних спілок [9, с. 102–103].

У Нідерландах запобігання кримінальним правопорушенням у фінансово-кредитній сфері забезпечується через розвинену систему норм, спрямованих на протидію різним формам обману та зловживань у сфері економічних і фінансових відносин. Згідно зі ст. 326 КК Нідерландів, кримінально караним визнається використання підробленого імені, неправдивих відомостей, хитрощів або складних схем обману для спонукання потерпілого до відчуження майна, передачі фінансово значущих даних, прийняття боргових зобов'язань або відмови від майнових вимог. Зазначені положення безпосередньо впливають на запобігання кримінальним правопорушенням у сфері кредитних спілок, оскільки охоплюють типові форми шахрайства: отримання кредитів шляхом обману, маніпуляції фінансовою інформацією та введення в оману органів управління кооперативів та їх членів.

Досвід Великої Британії демонструє інституціоналізований підхід до запобігання фінансовим правопорушенням, який поєднує кримінально-правові заборони, механізми координації, обміну інформацією та аналітичного моніторингу. Серед важливих елементів запобігання фінансовим правопорушенням у Великій Британії – поєднання кримінально-правових засобів із економічними стимулами, зокрема системою податкових пільг для приватних інвесторів, що знижує мотивацію до тінізації фінансових операцій і сприяє утриманню капіталу в межах національної фінансової системи. Цей комплексний підхід має практичне кримінологічне значення і для сфери кредитних спілок, адже поєднання правових заборон, інституційного контролю та економічних стимулів дозволяє мінімізувати криміногенні ризики у кредитно-кооперативному секторі.

Французьке кримінальне законодавство також базується на поєднанні чіткої кримінально-правової класифікації посягань і розвинених організаційно-превентивних механізмів. Особлива

частина КК Франції структурована у шість книг, з яких Книга III присвячена злочинам проти власності, включаючи найбільш криміногенно вразливі для фінансових посередників діяння.

Для України використання міжнародного досвіду передбачає адаптацію кращих практик до національного контексту. Зокрема, це включає вдосконалення законодавчої бази щодо діяльності кредитних спілок та інших небанківських установ, створення інтегрованої системи фінансового нагляду, розвиток внутрішніх служб безпеки, а також формування культури ризик-орієнтованого управління [10]. Важливим аспектом є також координація діяльності регуляторів з правоохоронними органами, що дозволяє ефективніше запобігати злочинним проявам і захищати права клієнтів. Запровадження таких заходів сприятиме підвищенню інституційної стійкості небанківського фінансового сектору, забезпечить прозорість діяльності установ та зменшить ризики фінансових втрат і шахрайства.

Отже, аналіз іноземного досвіду показує, що забезпечення безпеки на ринку небанківських фінансових послуг є складним багаторівневим процесом, що включає правове регулювання, адміністративний контроль, внутрішні системи комплаєнсу та превентивні заходи на рівні установ, а також економічні стимули [11, с. 130–131]. Інтеграція цих механізмів дозволяє створити ефективну модель запобігання правопорушенням, підвищує довіру учасників ринку та забезпечує стійкий розвиток сектору в умовах сучасних фінансових викликів.

Висновки. Дослідження іноземного досвіду забезпечення безпеки на ринку небанківських фінансових послуг демонструє, що комплексний та системний підхід до управління фінансовими ризиками і запобігання кримінальним правопорушенням є ключовим фактором стабільності і розвитку цього сектору. Ефективність діяльності небанківських фінансових установ, зокрема кредитних спілок, значною мірою залежить від інтеграції кримінально-правових, адміністративних, економічних та організаційно-превентивних механізмів.

Зарубіжна практика свідчить про важливість поєднання нормативно-правового регулювання, централізованого нагляду та внутрішніх систем комплаєнсу, які дозволяють виявляти ризикові поведінкові моделі, запобігати шахрайству, інсайдерським зловживанням та іншим формам фінансових правопорушень. Особливу роль відіграють механізми превентивного контролю, серед яких: раннє виявлення фінансових порушень, аналітичний моніторинг операцій, використання цифрових та інформаційних технологій для управління ризиками, підвищення фінансової грамотності персоналу і клієнтів, а також формування культури відповідального кредитування. Досвід ЄС і провідних європейських країн показує, що комбінація кримінально-правових норм з економічними стимулами та інституційною взаємодією забезпечує не лише захист майнових інтересів учасників фінансових відносин, а й зменшує латентність злочинних проявів, підвищує прозорість діяльності небанківських установ і формує довіру до кредитної кооперації.

Для України адаптація подібних моделей передбачає модернізацію законодавчої бази, створення інтегрованої системи фінансового нагляду, розвиток внутрішніх служб безпеки та комплаєнс-структур у кредитних спілках, а також координацію діяльності регуляторів із правоохоронними органами. Запровадження комплексного ризик-орієнтованого підходу здатне не лише мінімізувати фінансові втрати та ризики шахрайства, а й підвищити інституційну стійкість небанківського фінансового сектору, що є критично важливим для економічної стабільності та захисту прав учасників фінансових відносин.

Отже, іноземний досвід свідчить, що безпека на ринку небанківських фінансових послуг досягається лише за умов системної інтеграції превентивних механізмів, нормативно-правових стимулів та організаційної координації, що створює основу для ефективного розвитку кредитно-кооперативного сектору та забезпечення фінансової безпеки на національному рівні.

Список літератури:

1. Важинський В. М. Адміністративно-правова охорона суспільних інтересів у діяльності інституційних інвесторів: теорія та практика : монографія. К.: Алерта, 2024. 218 с.

2. Макаренко Н. К. Запобігання професійній злочинності в Україні : монографія. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2021. 455 с. URL: https://elar.navs.edu.ua/jspui/handle/123456789/20202

3. Купрієнко В. М. Зарубіжний досвід запобігання правопорушенням у сфері діяльності кредитних спілок. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. Вип. 2. Т. 3. С. 130–134.

4. Вітюк І. А. Нормативно-правове забезпечення запобігання злочинності у сфері економіки в країнах Європи. *Юридичний науковий електронний журнал.* 2020. № 4. С. 463–466.

5. Миргородська Л. О. Фінансові системи зарубіжних країн: навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2018. 320 с.

6. Забедюк М. С. Особливості формування та функціонування фінансових систем зарубіжних країн. *Економічний форум*. 2021. № 1. С. 202–207. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecfor_2021_1_35

7. Костенко Ю., Короленко О., Гузь М. Аналіз фінансової стійкості підприємства в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2022. № 43. URL: https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1758/1694

8. Буга Г. С. Забезпечення безпеки у сфері діяльності небанківських фінансових установ в Україні: адміністративно-правові засади : монографія. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. 404 с. URL: https://helvetica.ua/index.php?route=product/product&product_id=39

9. Купрієнко В. М., Тичина Д. М. Запобігання злочинам у сфері діяльності кредитних спілок в Україні: монографія. К. : 7БЦ, 2021. 140 с. URL: https://elar.navs.edu.ua/jspui/handle/123456789/23911

10. Мурована Т. Вітчизняне підприємництво в умовах воєнного стану: основні тенденції та методи підтримки. *Економіка та суспільство.* 2023. № 47. URL: https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2144

11. Поліщук Р. М. Фінансово-правове регулювання відновлення платоспроможності страховиків або визнання їх банкрутами: дис…докт. філософ. : 081 «Право». К., 2021. 234 с.

Lekar A. S. FOREIGN EVIDENCE OF SECURITY IN THE MARKET OF NON-BANKING FINANCIAL SERVICES

The article has a comprehensive investigation of foreign evidence of security in the market of non-banking financial services with an emphasis on the activity of credit unions as specific institutions of financial intermediation cooperative type. It is confirmed that in the minds of the globalization of financial markets and the growing level of financial inclusion is moving towards the importance of the non-banking sector, at the same time the risks associated with financial fraud, abuse of trust, manipulation of financial resources and other criminally unlawful manifestations.

The approaches of the countries of the European Union, the USA, Canada and other powers to the formation of effective mechanisms for preventing criminal offenses in the sphere of financial services are analyzed. It has been established that the key elements of security are the promotion of risk-oriented financial visibility, the development of internal control and compliance systems, the improvement of criminal law standards, as well as the creation of effective institutional infrastructure against financial crimes.

Particular attention is paid to the analysis of models of "collective security", which centralize the exchange of information between financial institutions, unify standards of activity and active interaction with law enforcement agencies. It has been proven that in most foreign legal orders, criminal-legal regulation is aimed at detailing the forms of financial fraud and differentiation of types depending on the method of committing the offense, its inheritance and subject warehouse. At the same time, an important role is played by preventive mechanisms, early detection of risks, analytical monitoring of financial transactions, professional training of personnel and implementation of internal audit procedures.

The institutional models for the prevention of financial crimes that function in the USA and Canada are clearly characterized, the effectiveness of the activities of specialized bodies is ensured, interdepartmental coordination and cooperation with self-regulatory organizations in the financial sector.

Based on the results of the investigation, it was concluded that effective security in the market of non-banking financial services can only be achieved through a comprehensive understanding of criminal, legal, organizational, economic and information and analytical approaches. The importance of implementing positive foreign evidence in Ukraine, stopping the development of a risk-oriented view, improving the mechanisms of financial monitoring, and renewing the system has been emphasized collective security and increased effectiveness of criminal and legal protection of financial assets.

Keywords: *non-banking financial institutions, credit unions, financial security, shahraistvo, risk management, criminal offenses, financial visibility.*

Дата першого надходження статті до видання: 10.04.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 06.05.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 30.05.2026